

**THE PHILOSOPHY OF MODERN EDUCATION.
MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES
AND METHODS**

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-041-4-60>

**АНАЛІЗ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЯК ПРІОРИТЕТНОГО НАПРЯМКУ РОЗВИТКУ
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Артюхова О. В.

*аспірант кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Мелітополь, Запорізька область, Україна*

Найкраще відкриття – те, яке дитина робить сама
Ральф У. Емерсон

Дошкільнята дослідники за своєю природою. І це підтверджується їхньою негнучкою цікавістю, постійним бажанням експериментувати, прагненням самостійного пошуку рішення в проблемній ситуації. Завдання педагога – не придушувати цю активність, а, навпаки, активно допомагати.

Логіка дослідження змушує, насамперед, проаналізувати характер дослідницької діяльності, вивчити історико-педагогічну сторону питання. Аналіз проблеми розвитку дослідницької діяльності дошкільнят в якості теоретичної основи передбачає визначення сутності психолого-педагогічних категорій, напрямів у межах нашого дослідження.

Дослідницька діяльність як одна з умов розвитку творчої активності людини привертала увагу багатьох педагогів і психологів минулого та сучасності. Ще у XIX сторіччі загальне уявлення про метод дослідження сформували Р. Армстронг, А. Герд, М. Стасюлевич, Т. Хакслі. Вчені припустили, що дослідження допомагають розвивати готовність до самостійної інтелектуальної діяльності, створюють атмосферу ентузіазму до навчання та приносять дітям радість від самостійного пошуку і розвитку [5, с. 386]. Філософ Ж.-Ж. Руссо розглядав процес навчання, маючи на увазі стимул до досліджень і

мотивацію досліджень, запропонував методологію самостійного придбання знань, в основі якої, на його думку, повинна бути закладена властивість особливим видом діяльності дитини в контексті «щось робити» [6, с. 29-32]. Дослідницька діяльність, з точки зору автора, пов'язана з притаманними дитині від природи інстинктами [2]. Педагогічні ідеї О. Декролі, С. Френе, П. Кергомар (Франція), М. Монтессорі (Італія), Е. Меймана, Г. Кершенштейнера (Німеччина), Е. Торндайка, У. Кіллпатріка (США) співзвучні з цим підходом. Таким чином, у позаминулому столітті психологічною основою діяльності дитини вважалися її здібності, прагнення та потреби в діяльності. Активність дитини в пізнанні навколишнього світу розглядалася як природна властивість, що визначає соціальні та естетичні прояви. Характерною особливістю психолого-педагогічного мислення того періоду був розгляд особистості в її відносинах із суспільством. В цілому, на перший план виходить особистість, її цілі, її реальність, її моральний зміст, який визначається соціальними відносинами.

Початок ХХ століття ознаменувався широким впровадженням і використанням у шкільній освіті методу дослідження, який мав різні назви: «лабораторно-евристичний» (А. Вінтер-ГалТер), «дослідницький метод» (Б. Всесвятський), «метод дослідження» (Б. Райков), «експериментальний метод дослідження» (В. Герд), «евристичний» (А. Пінкевич), «метод природничих наук» і «методика лабораторних занять» (К. Ягодівський), «проектний метод» (Дж. Дьюї, В. Кіллпатрік, С. Шацький). Дослідницький метод навчання ввійшов у професійне використання тільки в другій половині ХХ століття. Спочатку ця концепція стала з'являтися в роботі з порівняльної педагогіки М. Кларіна. Згодом активно використовувалася під час розробки терміна «наукове навчання» у працях з педагогічної психології (А. Леонтович, А. Обухів, А. Поддяков, О. Савенков). Представники педагогіки та психології ХХ сторіччя звертаються до особистісних характеристик дитини, конкретизують етапи їх розвитку за біогенетичними законами. Помічено, що бажання розвитку дитини закладено в її природі. Організм існує, пристосовуючись до навколишнього середовища, і це його невід'ємна властивість. У цей період були створені передумови для вивчення проблеми дослідницької діяльності як стимулу розумової діяльності.

Отже, ідеї вчених ХVІІ-ХХ століть, що розрізняються за глибиною і змістом, заклали основи систематичного вивчення розвитку дослідницької діяльності дітей та її використання в педагогічному процесі.

В Україні різним аспектам дослідницької діяльності підростаючого покоління присвячували праці А. Альбрехт, К. Баханова, С. Васильєва, В. Гнедашев, В. Голобородько, Л. Задорожна, Т. Кудрявцев, І. Лернер, О. Магюшкін, М. Махмутов, В. Паламарчук, О. Пометун, С. Сєрова, А. Сиротенко, Г. Фрейман та ін. Вищезазначені дослідження, незважаючи на відмінність підходів, розкрили роль дослідницької діяльності у формування особистості та визначили способи і методи організації означеного виду роботи.

Дослідницька діяльність на сучасному етапі розглядається вченими з точки зору структури, послідовності, єдності свідомості та діяльності, активності й особистості та виступає як своєрідний прояв природного, соціального й індивідуального.

Українські фахівці у галузі дошкільної педагогіки (Г. Беленька, С. Єлманова, Н. Кот, К. Крутій, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Яришева та ін.) розробили структуру, зміст, методи, прийоми, умови дослідницької роботи з дошкільниками.

Загальновідомо, що знайомство з будь-яким предметом або явищем дає кращий результат, якщо воно має практичний характер. Дослідницька діяльність старшого дошкільника в природній формі проявляється у вигляді так званого дитячого експериментування з предметами та у формі вербального дослідження питань «чому?», «як?», «звідки?», «навіщо?».

Професорка К. Крутій вважає, що дослідницька діяльність у закладі дошкільної освіти це «вид активності дитини, спрямований на пошук об'єктивної інформації про устрій Всесвіту шляхом особистого практичного експериментування з об'єктом дослідження» [4, с. 19]. І. Карук переконує, що це «активна творча діяльність, спрямована на усвідомлення навколишнього світу, взаємозв'язків між його явищами, їх впорядкування та систематизацію». На думку авторки дослідницька діяльність дає можливість створити умови для розвитку інтелекту дошкільника, його творчого потенціалу [3, с. 136]. Схожий погляд спостерігаємо у М. Князян, яка акцентує увагу на дослідницькій діяльності як на одному із видів творчої діяльності дитини, що має дві характерні риси: дослідницька діяльність має бути пов'язаною з розв'язанням творчих завдань і головним в ній є отримання нових знань [1, с. 19].

Нам імponує позиція академіка М. Поддякова щодо ролі дослідження у формуванні та становленні маленької людини. Вчений доводить, що «саме у процесі дослідницької діяльності яскраво представлений момент саморуху, саморозвитку: перетворення об'єкта, яке відтворює дитина, розкривають перед нею нові сторони,

властивості об'єкта, а нові знання про об'єкт, в свою чергу, дозволяють побудувати нові, більш складні та досконалі перетворення» [8, с. 68-69]. Узагальнюючи свій та батьковий багаторічний досвід дитячий психолог О. Поддьяков висунув гіпотезу, що в дитинстві основним видом діяльності є не гра, як прийнято вважати, а дослідження. Задля аргументації своїх умовиводів доктор педагогічних наук наводить докази: 1) гра вимагає стимуляції та деякої організованості з боку дорослих; грі потрібно навчитися. У дослідницькій діяльності дитина самостійно впливає на навколишні предмети та явища (в тому числі на інших людей) різними способами, щоб пізнати їх більш повно. Це завдання не надається дорослим дитині, а створюється самими дітьми; 2) деякі діти не люблять грати; вони обирають якусь справу – «щось робити». Позбавлений можливості пізнання навколишнього світу за допомогою експериментів, розумовий розвиток дитини гальмується; 3) нарешті, фундаментальним доказом є той факт, що дослідницька діяльність пронизує всі сфери дитячого життя, в тому числі і гру, яка з'являється набагато пізніше, ніж експериментальна діяльність [7].

Результатом когнітивних досліджень, як показує практика, є знання, але знання, набуті самою дитиною. Отже, не викликає сумнівів істинність твердження, що дослідницька діяльність є основою будь-якого знання. У дошкільній освіті дослідження – це метод навчання, який дозволяє дитині моделювати в своїй творчості картину світу, засновану на її власних спостереженнях, досвіді, встановленні взаємозалежностей, закономірностей і т.д. Такий підхід відповідає вимогам сьогодення і сприяє формуванню технологічної та дослідницької компетентностями, якими, згідно оновленого Базового компоненту, має оволодіти випускник сучасного закладу дошкільної освіти [9].

Література:

1. Лернер И. Я. Исследовательский метод / Российская педагогическая энциклопедия // Гл. ред. В. В. Давыдов. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1993. Т. 1. С. 386-387.
2. Пахомова Н. Ю. Метод учебного проекта в образовательном учреждении: пособ. для учит. и студ. пед. вузов. М. : АРКТИ, 2003. 112 с.
3. Дьюи Д. Школа и общество. М., 1925.
4. Крутій К. Л. Природничо-наукова освіта дошкільників: блоково-тематичне планування на засадах інтеграції та методичні поради. Зима-білосніжка / К. Л. Крутій, І. Б. Стеценко. – Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2017. 124 с.

5. Карук І. В. Пізнавально-дослідницька діяльність з дітьми раннього дошкільного віку. *Молодий вчений*, 2019. № 5.2 (69.2). С. 136-139.

6. Поддяков М. М. Детское экспериментирование и эвристическая структура опыта ребенка-дошкольника. Исследователь / Researcher, М.: МПГУ, 2009. № 2. С. 68-75.

7. Груніна Г. М. Організація творчої та пошукової діяльності учнів. *Завучу. Усе для роботи*, 2013. № 13-14. С. 18-23.

8. Поддяков А. Н. Развитие исследовательской инициативности в детском возрасте: дис... доктора псих. наук. М., 2001. 364 с.

9. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: Наказ міністерства освіти і науки України № 33 від 12.01.2021 р. Режим доступу: URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya> (дата звернення 14.02.2021 р.)

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-041-4-61>

ТОЛЕРАНТНІСТЬ: НОРМА І ВИМОГА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Атрощенко Т. О.

*доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет*

Бондар Т. І.

*доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет
м. Мукачево, Закарпатська область, Україна*

Численні поліаспектні дефініції поняття «толерантність», що представлені в науковій площині, засвідчують неабияке зацікавлення дослідників цим феноменом. Історію становлення явища пов'язують з іменами його фундаторів – античних філософів Аристотеля, Геракліта,